

treffend zegt kan een bepaalde tijd alleen zijn eigen verleden scheppen als er genoeg materiaal bewaard is om een keuze uit te maken.

Klaas van Berkel, Rijksuniversiteit Groningen (k.van.berkel@rug.nl)

Gielen, P., *De onbereikbare binnenkant van het verleden. Over de encensering van het culturele erfgoed* (Leuven: LannooCampus, 2007, 206 blz., €24,95, ISBN 978 90 209 6728 9).

In een tijd dat in de Nederlandse politiek – of moet ik zeggen samenleving – het historisch bewustzijn een discussiepunt is met de wens tot revitalisering van het geschiedenisonderwijs, en in een tijd waarin we spreken over de nationale canon van Nederland met zijn vele satellietcanons en over de stichting van een nationaal geschiedismuseum, vormt onderhavige studie van Gielen een interessante bijdrage.

In zijn onderzoek draait het om de encensering van het culturele erfgoed. In hoeverre dragen museale presentaties bij aan het historisch besef en de historische beleving? Kunnen zij dat eigenlijk wel? In hoeverre is er sprake van een wetenschappelijke onderbouwde encensering of spelen ook andere factoren een rol? Wat is hun functie eigenlijk?

Gielen bestudeert een tiental erfgoedpresentaties in Vlaamse musea, variërend van het Groeningemuseum in Brugge, het ‘In Flanders fields’ museum in Ieper, het Museum voor Hedendaagse kunst in Antwerpen en het Provinciaal Openluchtmuseum in Bokrijk. Zijn toetsingscriteria zijn daarbij vaak gehanteerde maar weinig omschreven begrippen als ‘nostalgie’, ‘evenement’, ‘identiteit’ en ‘publiek’, die hij eerst een theoretisch kader geeft alvorens ze toe te passen op een aantal Vlaamse museale instellingen. Gielen steekt daarbij zijn achtergrond als socioloog niet onder stoelen of banken en bouwt zijn betoog methodologisch op waarbij ruim gebruik werd gemaakt van interviews.

De conclusies van Gielen zijn niet erg opbeurend. In feite stelt hij in dit onderzoek vast dat de meeste musea niet in hun missie slagen. Dat wil niet zeggen dat ze niet succesvol zijn maar in hun functioneren zijn zij vaak te oppervlakkig of te beeldbevestigend. En soms ook streven zij irreële doelen na. Het verleden is nu eenmaal niet te reconstrueren. Of het nu gaat om de overweldigende presentatie van het slagveld in Ieper, de 1:1 presentatie in het Openluchtmuseum in Bokrijk waar de bezoeker zich niet in een museum waant of de presentatie van objecten *sic* waar men in het Groeningemuseum in Brugge voor kiest, overal valt het nodige te verbeteren. Gielen stelt dat in veel musea de boodschap te eenzijdig is. Als voorbeeld noemt hij de Grote Kerk in Antwerpen waar het verhaal zich beperkt tot religie en bouwgeschiedenis terwijl een dergelijk gebouw zich ook prachtig leent voor een meervoudige benadering die aansluit bij actuele sociaal-economische en politieke problemen die mensen van nu raken. De positie van de vrouw, de verhouding tussen kerk en staat, de kerk als machtsinstituut en dergelijke. Ook de kunsthistorische benadering in het Groeningemuseum waar het erfgoed vooral uit kunstvoor-

werpen bestaat die als vanzelf interessant zouden zijn voldoet niet en datzelfde geldt voor het op nostalgie gestoelde Openluchtmuseum in Bokrijk.

Museale presentaties krijgen over het algemeen weinig aandacht binnen de historische vakwereld omdat ze vaak als weinig wetenschappelijk of oppervlakkig worden gezien. Vergeten wordt dat ze anderzijds voor een groot publiek zeer beeldbepalend zijn, net als televisie of film. Voor een deel hebben de tentoonstellersmakers dat gebrek aan belangstelling aan zichzelf te danken door inderdaad te veel te simplificeren, te bevestigend te zijn in de beelden die ze oproepen en veel te weinig vragen te stellen; kortom onvoldoende kritisch en vernieuwend zijn. De theorie van de autonome kunst die door sommige kunsthistorisch geschoolde conservatoren nog wordt aangehangen en waarin sprake is van een universele schoonheid die iedereen kan waarnemen en geen uitleg behoeft, is daarbij niet behulpzaam. Gielen spoort de tentoonstellersmakers aan provocatiever te zijn en te experimenteren. Daarbij kan aangehaakt worden bij de in deze studie naar voren komende wens van het publiek om meer context en meer informatie over het thema en de getoonde objecten. Ooit in een museum een bijschrijft bij een object gezien met een vraagteken?

Veel van Gielen's kritiekpunten en oplossingen kan ik delen. Gezien de invloed die museale presentaties kunnen hebben op de beeldvorming, is het in een tijd dat het verleden weer met regelmaat door de politiek gebruikt wordt om hun politieke boodschappen te onderbouwen (VOC-mentaliteit, Trots op Nederland) van groot belang dat museale presentaties wetenschappelijk goed onderbouwd zijn, kritisch, genuanceerd et cetera.

Beleidsmakers hebben de neiging al te gemakkelijk gebruik te maken van het verleden om beleid ten aanzien van collectieve identiteit, gemeenschapsvorming, saamhorigheid en dergelijke te legitimeren. Erfgoedbeheerders ondersteunen dat beleid om overheidssubsidies binnen te halen. Gielen gelooft daar niet in. Wel kan een 'democratisch erfgoedbeleid dat erkenning geeft aan het verleden van hoog tot laag, van autochtoon en allochtoon, van jong en oud [...] bijdragen tot cultureel burgerschap'.

Het boek van Gielen is eigenlijk meer een onderzoeksrapportage dan een betoog maar van harte aan te bevelen voor al diegenen die zich met erfgoed bezig houden en verantwoordelijk zijn voor de presentatie daarvan. Want wat voor de Vlaamse musea geldt, geldt in gelijke mate voor veel presentaties van erfgoed in Nederland.

J.P. Sigmond, Oegstgeest (psigmond@xs4all.nl)

MIDDELEEUWEN EN NIEUWE GESCHIEDENIS

Bruaene, A.-L. Van, *Om beters wille. Rederijkerskamers en de stedelijke cultuur in de Zuidelijke Nederlanden (1400-1650)* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2008, 376 blz., €34,50, ISBN 978 90 5356 561 2).

De conclusie waarmee Anne-Laure Van Bruaene's *Om beters wille. Rederijerskamers en de stedelijke cultuur in de Zuidelijke Nederlanden (1400-1650)* eindigt, namelijk dat zich in de Zuidelijke Nederlanden in de vijftiende en zestiende eeuw een bijzonder dynamische stedelijke cultuur vormde waarbinnen de basis werd gelegd voor het 'mirakel' van de Gouden Eeuw in (voornamelijk) de Noordelijke Nederlanden, laat zich niet lezen zonder flarden van eeuwenlange animositeit tussen België en Nederland in gedachten te krijgen. Verloren voetbalwedstrijden, Belgenmoppen, een oorlog waarin Nederland maar tien dagen stand hield: sprake van strijd was er al heel lang. Van Bruaene wil de inzichten over die strijd aanvullen door een belangrijke, onderbelichte episode uit de ontstaansgeschiedenis van beide landen te bestuderen. Ze vestigt in haar boek de aandacht op het ontstaan van stedelijke culturen – een breder begrip dan 'steden' –, die in Zuid-Nederland de bakermat voor het urbanisatieproces zouden hebben gelegd dat de Republiek in de zeventiende eeuw tot grote hoogten deed stijgen.

Van Bruaene deed dit onderzoek in het kader van het VNC-project 'Rederijers: conformisten en rebellen. Literatuur, cultuur en stedelijke netwerken', dat werd uitgevoerd tussen 1998 tot 2001. Als sociaal-historische mediëviste werd ze in dit project geflankeerd door Arjan van Dixhoorn, die parallel aan Van Bruaene een onderzoek uitvoerde naar de organisatie en betekenis voor Noord-Nederlandse rederijerskamers, en door Bart Ramakers, die als postdoc literair-historisch onderzoek deed naar Haarlemse rederijers en hun producten.

De Brabantse en Vlaamse rederijerskamers die Van Bruaene bestudeerde, zijn interessant in het kader van de vraag naar het urbanisatieproces omdat in die kamers gewone stedelingen zich in – losjes gezegd – 'gildenverband' toelegden op toneel en lyriek, zowel voor eigen publiek als ook voor grote openbare feestelijkheden als optochten en wedstrijden. Van Bruaene onderzocht 227 rederijerskamers, en beperkte dit onderzoek door uitsluitend historische aspecten te bestuderen. De literaire producten liet zij buiten beschouwing. Dat is, gezien de omvang van haar bronnenmateriaal en de rijkdom die zich daarin schuil bleek te houden, een begrijpelijke beperking, die in het tweede deel van haar studie over de inhoudelijke inbreng van rederijers in de stedelijke cultuur wel tot een wat onhandige constructie leidt. Om die inhoudelijke inbreng te reconstrueren, gebruikt Van Bruaene voornamelijk de statuten van rederijerskamers. Die blijken vooral het gedrag *binnen* de kamer te hebben willen sturen, en laten niet zien dat de rederijers een breder beschavingsoffensief voor de buitenwereld tot doel hadden (anders dan Pleij ooit op basis van bestudering van één van die statuten constateerde). Zoals Van Bruaene zelf opmerkt (249), is dat resultaat mogelijk niet veelzeggend: de statuten waren bedoeld voor intern gebruik, en als daarin geen intentie tot publiekssturing wordt aangetroffen, betekent dat niet dat dergelijke sturing in de praktijk niet kon plaatsvinden.

In het eerste deel van haar studie concentreert Van Bruaene zich op andere bronnen. Ze brengt, bijvoorbeeld door het achterhalen van de beroepen van de leden van rederijerskamer, een overzicht tot stand van hun sociale inbedding, en hun relatie tot stad, vorst, Reformatie en Opstand. Dat doet ze zorgvuldig